

Fylkesvalprogram Vestland SV

Innhald

Eit rettferdig og grønt Vestland (innleiing).....	2
Grøn transport og samferdsle.....	3
Trygge bruksveggar framfor motorveggar.....	3
Meir tog – mindre fly	4
Meir buss og bybane	4
Sykkel og mjuke trafikantar.....	6
Sjøtransport.....	6
Offentleg eigarskap og nei til reklame.....	7
Klimavennleg næringspolitikk.....	7
Demokratisk og klimavennleg kraftproduksjon.....	8
Industri.....	9
Klima og naturvern.....	10
Reiseliv.....	11
Skogbruk.....	12
Havbruk, fiske og oppdrett.....	13
Opplæring, kompetanse og danning.....	13
Fleire skal fullføre vidaregåande	14
Desentralisert og offentleg – ikkje privat og sentralisert.....	16
Fagskule	17
Vaksenopplæring	17
Kultur for alle.....	18
Kulturløft og tilgjengelegheit.....	18
Solid kulturminnepolitikk	19
Progressiv museumspolitikk	20
Musikk, film, scenekunst og festivalar.....	21
Tannhelse	22
Styrkja kapasiteten i tannhelsetenesta.....	22
Billigare og gratis tannhelse til nye grupper	23
Rettferd, inkludering og mangfald.....	24
Arbeidsliv.....	24
Inkludering.....	25
Kvinnekamp, skeiv frigjering og mangfald.....	26

Folkehelse og idrett	28
Distrikt og demokrati	28
Internasjonal solidaritet	30

Eit rettferdig og grønt Vestland (innleiing)

Klimakrisa, miljøødelegging og aukande forskjellar er dei store i utfordringane i vår tid. Krig og pandemi, inflasjon og dyrtid har gjort at mange slit med å betala rekningane sine, og at forskjellane aukar. For å møte desse utfordringane må me forandre Norge til å bli eit føregangsland som deler godane, og som trekk verda i ei meir miljø- og klimavennleg retning. SV stiller til val i Vestland for å få ned forskjellane, styrkja velferda og kjempa mot klimaendringane og naturkrisa.

Verda står ovanfor store og naudsynte omstillingar dei neste åra. Det er krig, klimakatastrofe og svolt i mange land, og me veit at krisa rammer dei fattigaste i verda hardast. Sidan klimaet er sjølve grunnlaget for eksistensen vår, er kostnaden ved å ikkje gjera noko uoverskodedeleg og ikkje eit alternativ for oss. Klimakrisa kan berre løysast kollektivt, både lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Vestland fylke skal vera leiande i klimaarbeidet, og SV har mål om å redusera direkte klimagassutslepp til netto nullutslepp innan 2030.

Nøkkelen til store kutt i klimagassutsleppa er å redusera og effektivisera energiforbruket, erstatta fossil energi med fornybar energi i alle delar av samfunnet, og binda meir karbon i naturen. Arealendringar er den største trugselen mot tap av naturmangfald, også i Vestland, kor verneverdig regnskog står i fare for å bli rasert av gigantiske motorveg- og fjordkryssingsprosjekt.

Mange opplever ein meir utrygg kvardag der det blir stadig dyrare å leva. Mange har mista den økonomiske tryggleik sin og har ikkje lengre råd til det viktigaste. I ei slik tid er det avgjerande at det er rimeleg å ta buss, bybane og annan kollektivtrafikk. Då er det avgjerande at den vidaregåande skulen er gratis og tilgjengeleg for alle, og at mange får eit opplæringstilbod i nærleiken av der dei bur. Då gjer det ein forskjell om tannhelsetilbodet blir billegare og gratis for nye grupper som kanskje treng det aller mest. I ei tid der mange av oss får mindre å rutta med er det viktigare enn nokon gong at me sikrar og utvidar offentleg velferd gjennom skule, kompetanse og tannhelse.

SV ønskjer eit sosialistisk Vestland der moglegheiter dine ikkje er avhengige av kva økonomi du har. SV ønskjer eit feministisk og antirasistisk Vestland, der kjønn, kjønnsuttrykk, seksuell orientering, identitet eller hudfarge ikkje avgjer kva moglegheiter du har. SV ønskjer eit inkluderande Vestland der alle kan delta på utifrå eigne føresetnadar. SV ønskjer eit desentralisert Vestland der folk kan leva og bu der dei ønskjer. SV ønskjer eit rettferdig og solidarisk Vestland som har blick også utanfor vår eiga fylkesgrense og landegrense.

Grøn transport og samferdsle

Ein tredel av klimagassutsleppa kjem frå transport, og det er difor svært viktig å arbeida for endringar i denne sektoren. Fylkeskommunen har ansvar for ein stor del av vegnettet og kollektivtrafikken, og difor er det avgjerande at dei som styrer Vestland tør og evnar å prioritera klima og natur i transportpolitikken.

Trygge bruksvegar framfor motorvegar

Vestland fylke har store utfordringar med vegnettet, noko som er til hinder for god og trygg transport for innbyggjarar og næringsliv. Store delar av fylket er prega av vanskelege kommunikasjonsforhold med låg vegstandard og mange utrygge vegar. Dette hemmar verdiskapinga og arbeidet for å nå klimamåla våre.

Vestland er også eit av dei mest rasutsette fylka i landet, og klimaendringane vil gjere dette verre. SV har som politikk å gje gode bruksvegar med gul stripe til alle i Vestland fylke, og ta igjen det store etterslepet på vedlikehaldet av vegnettet. Til det trengst eit nasjonalt løft og ei tydeleg prioritering av vegmidlane.

SV vil prioritera rassikring og vedlikehald framfor store motorvegprosjekt. Motorvegar øydelegg natur, gjev kraftig auke i biltransporten med nye utslepp og bind opp vegmidlane. SV vil også prioritera tryggare vegar framfor store fjordkryssingar, og er difor mot ferjefri E39. Det viktigaste for SV dei neste fire åra er å stoppe ferjefri E39 med flytebru over Bjørnafjorden (Hordfast). Dette er eit motorvegprosjekt som i tillegg til å vere eit enormt naturinngrep som raserer unik og verneverdig regnskog, legg opp til kraftig trafikkauke inn til Bergen, og set alle andre samferdsleprosjekt i Vestland i fare. Skal ein få til satsing på ny rassikker veg og jernbane K5, bybane i Bergen, rassikring og vegvedlikehald for trygge bruksvegar i fylket må dette prosjektet avviklast snarast.

SV vil:

- prioritera trygge bruksvegar med gul midtstripe framfor store fjordkryssingsprosjekt og naturøydeleggjande motorvegprosjekt som fører til trafikkvekst.
- ha ei kraftig auke i midlar til rassikring, både på riksveg- og fylkesvegnettet.
- styrkja ferjesambanda på E39 og skrinlegge Hordfast. Vi vil ha miljøvennlege ferjer og er open for ei utgreiing av indre trase.
- skrinleggja fast samband for E39 over Sognefjorden og Nordfjord.
- byggja ny tunnel gjennom Strynefjellet og ny tunnel på E134 Seljestad-Røldal.
- ha ny tofeltsringveg aust i Bergen mellom Arna og Nesttun med tofeltstunnel forbi Grimesvingane.
- Endra fordelinga av fylkesvegmidlane slik at dei fylka med det dårlegaste fylkesvegnettet får ein større del av løyvingane til fylkesveg.
- skrinleggja Sunnfast slik prosjektet ligg føre med kopling til Hordfast. Vi vil i staden arbeida for eit langt betre rutetilbod med hurtigbåtar i Sunnhordlandsbassenget.
- prioritera ferjeavløysingsprosjekt som vil gje små lokalsamfunn naudsynte vegsamband, til dømes i Ytre Steinsund og Atløysambandet.
- prioritera trygge bruksvegar framfor brusamband for ferjer som i dag går på straum, slik som ny Masfjordbru.

- at vegar i distriktet skal finansierast over skattesetelen, og at bruken av bompengar skal reduserast. I dei tilfella der fylkeskommunen vel å bruka bompengar for å få realisert eit prosjekt tidlegare, skal dette ha lokal demokratisk forankring i kommunestyret.
- stimulera til ein kraftigare innsats for miljøvennleg bil- og båtpark. Utvikla, leggja til rette for og byggja saman med offentlege og private tilbydarar, fleire ladestasjonar for alle typar transportmiddel, elbilar, båt, lastebilar, elsyklar og bussar i heile Vestland.
- krevja karbonnøytralitet i alle offentlege innkjøp av transport, infrastruktur og tenester, slik som karbonnøytral kollektivtransport, ferjeandbod, bussandbod, båtanbod og taxiløyve skal innehalde krav om nullutsleppsteknologi.

Meir tog – mindre fly

Ingen transportmiddel er så energi- og plasseffektivt som tog. Toget kan frakta tonnevis av gods og mange menneske med minimale utslepp. I Vestland ønskjer SV ei kraftig satsing på utbygging og modernisering av Bergensbanen, til gode både for godstrafikk og passasjerar.

SV vil:

- starta bygginga av ny jernbane og rassikker tofeltsveg mellom Bergen og Voss, etter det såkalla K5-alternativet. Prosjektet er ein føresetnad for å realisera at Bergensbanen får ei reisetid på fire timar.
- starta bygginga av K5 der rasfaren er størst, og redusera planane for Arna-Trengereid til ein tofeltsveg.
- ha mykje meir gods over på bane. Det viktigaste er å starta K5-prosjektet, men i tillegg er det viktig med fleire kryssingsspor og betre økonomiske verkemiddel.
- gå imot bygging av ny rullebane II på Flesland.
- bidra til satsing på elfly på kortbanenettet og utvikla ein strategi for dette.

Meir buss og bybane

Me må utforma byar, tettstader og bygder slik at folk kan leva kortreist, og færrast mogleg blir avhengige av privatbil. Infrastruktur med bustader og næringsområde må organiserast slik at flest mogleg kan ta seg fram ved å gå, sykla eller å bruka kollektivtransport.

I Bergen er transportsektoren den viktigaste årsaka til utslepp av giftig nitrogenoksid (NO₂) og svevestøv. SV vil arbeida for ein sjølvstekt rett for alle til å pusta i frisk luft, og for at Bergen skal redusera trafikkveksten og bli ein nullutsleppsby. For å nå dette målet må kollektivnettet byggjast kraftig ut. Bypakkar og byvekstavtalar, som Miljøloftet, er avgjerande for å få statleg finansiering til bybanen og for ei meir miljø- og klimavennleg utbygging i Bergensområdet. I ein smal og trong by som Bergen er bompengar heilt naudsynt for å hindra trafikkaos og trengsle på innfartsårene. Eit miljøvennleg, rettferdig og effektivt bompengesystem, kombinert med eit godt kollektivtilbod, restriksjonar på parkering og gode sykkel- og gangveggar, er den einaste vegen for å lukkast med klimamåla i Bergen. I tillegg må byspreiing hindrast.

SV vil gjera det lettare å reisa miljøvennleg i distrikta, gjennom meir sykkel, gonge og betre kollektivtilbod. Me vil satsa på eit godt og regelmessig buss-, ferje- og båttilbod, og at klimagassutsleppa frå buss og båt skal kuttast på lik linje med ferjene.

SV vil:

- byggja bybane mot Åsane så raskt som mogleg, med trase langs Bryggen og sykkelveg langs heile traseen. For å sikra framdrift i utbygginga bør bybanen om naudsynt byggjast i fleire fasar med første byggetrinn til Sandviken.
- satsa vidare på utbygging av trolleybuslinjer, gjennom Løvestakktunnelen og vidare frå Birkelundstoppen og til Paradis.
- jobba for å styrkja finansieringa til kollektivtransporten og sikra minst 80% statleg finansiering av bybaneprojektet.
- fortsetja å auka rutetilbodet for buss med fleire avgangar. I neste periode har SV ambisjon om å auka busstilbodet med 3000 nye avgangar i Bergen.
- sleppa bussane fram gjennom å etablera kollektivfelt på alle firefelts innfartsårar til Bergen, fleire kollektivfelt på fylkesvegnettet og signalprioritering der kollektivfelt ikkje er mogleg. Løvestakktunnelen bør gjerast om til kollektivtunnel.
- innføra null- og lågutsleppssoner i Bergen sentrum og utsette område i bydelane.
- at det skal lønna seg å reisa kollektivt. Difor må prisen på kollektivreiser vera lågare enn prisen for å passera gjennom bomringen i byområda.
- at bompenginntekter kan brukast til å finansiera drift av kollektivtransport, slik som auka rutefrekvens og lågare pris.
- aktivt nytta verkemiddel i bompengesystemet (ev. vegprisingssystemet) til å redusera trafikken, fordela trafikken utover døgnet og for å gje insentiv til å velja miljøvennleg.
- aktivt bruka miljø- og tidsdifferensierte avgifter for å redusera trafikken, altså dyrare for fossilbilar enn elbilar, dyrare i rushet enn elles på døgnet og billegare i grisgrendte strøk der kollektivtilbodet er dårlegare.
- gjera det gratis å reisa kollektivt for barn opp til 18 år.
- utvida ungdomskortet ned til 15 og til og med fylte 25 år, og arbeida for å gjera om ungdomskortet til eit nasjonalt kort som kan brukast på kollektivtransport i heile landet.
- auka studentrabatten til 50%, fjerna aldersgrensa på studentbilletter og redusera studentprisen på månadsbilletter ytterlegare.
- leggja til rette for mikromobilitet gjennom at ulike kollektiv- og reiseprodukt samarbeider, til dømes at bysykkelordning og buss-, båt- og bybanebillett er integrerte, og ved å bruka meir delebil.
- krevja lågare støygrense for vegtrafikk.
- styrkja ekspressbusstilbodet med hyppigare avgangar. Fylkeskommunen må styre og ta økonomisk ansvar for tilbodet på strekningane Bergen – Førde – Stryn – Trondheim, Bergen- Sogndal og Bergen – Leirvik - Haugesund.
- innføra timesavgangar med faste minuttider på busstruter på strekningar som ligg til rette for dette, til dømes Leikanger–Sogndal og Førde–Florø.
- auka satsinga på nærbus i byar og tettstadar.
- byggja ut fleire tilbod med fleksibel skyss, slik at fleire får eit godt kollektivtilbod tilpassa behova deira. Dette kan vera fleire "Trygt heim"-avgangar for ungdom, betre serviceskyss og fleire «Hent Meg»-prosjekt.
- vidareutvikla «Travel like the locals», der offentleg kollektivtransport i distriktet blir gjort meir tilgjengeleg for turistar.
- jobba for at alle kollektivtilbod skal vera universelt utforma.

Sykkel og mjuke trafikantar

SV ønskjer ei kraftig satsing på sykkeltrafikk og gonge, i tråd med nasjonale målsettingar. Milde vintrar og lite snø gjer at Vestland har høve til å bli det fremste sykkelfylket i Noreg, men då må sykkel prioriterast, både økonomisk og gjennom omdisponering av vegareal til sykkel.

SV vil:

- etablera og vidareutvikla eit samanhengande sykkelvegnett i Bergen og dei største byane og tettstadene i fylket. Det skal så langt råd er, vera fysisk skilt frå andre trafikantgrupper, slik at eit mangfald av syklistar i alle aldrar opplever det som trygt og effektivt.
- prioritera bygging av gang- og sykkelveg der fylkesveg er skuleveg, slik at flest mogleg kan gå eller sykla til skule og fritidsaktivitetar.
- arbeida for at byvekstavtalen Miljøløftet inneheld ein forpliktande tids- og investeringsplan for utbygging av samanhengande sykkelvegnett i Bergensområdet.
- etablera funksjonell sykkelparkering ved alle viktige kollektiv- og trafikknutepunkt.
- jobba for betre samordning av drift og vedlikehald på sykkelvegnettet mellom kommune, fylke og stat, og meir i driftsmidlar til sykkeltiltak, mellom anna til prioritert brøyting av sykkelvegar om vinteren.
- ha ein bilfri, såkalla «hjartesone» kring alle skular i fylket, og jobba for ein eigen trafiksikringsplan med risikovurdering og tiltaksplan for alle skular i Vestland. Kommunar som ønskjer å etablera «hjartesone» ved sine grunnskular skal få tilskot til det.
- arbeida for at fylkeskommunale arbeidsplassar blir «sykkelveenlege arbeidsplassar», og at fylkeskommunen fremjar og yter tilskot til kommunar som ønskjer å sertifisera kommunale arbeidsplassar.
- leggja til rette for rullestolbrukarar og personar med rullator ved å bruka vegdekke med lett framkome.
- auka satsinga på sykkelturnisme i dei delane av fylket der dette kan vera aktuelt.
- at nedlagte (jernbane)trasear og andre aktuelle nedklassifiserte vegar blir utvikla til veg for syklande og gåande.
- ha utbygging av gong- og sykkelveg i alle nye vegprosjekt.
- gjennomføre sykkelkampanjar i byer og bynære strøk.

Sjøtransport

Sjøvegen er både eit opplagt og naudsynt alternativ. Han ligg der allereie som ei ferdigbygd, brei, vedlikehaldsfri, gratis og tilgjengeleg transportåre. Overgang til null- og lågutsleppsferjer har resultert i enorme klimakutt i Vestland. Det aller viktigaste og enklaste klimatiltaket er kanskje å satsa vidare på null- og lågutsleppsbåtar i kollektivsystemet, både dei lange og korte rutene.

SV vil:

- lysa ut anbod for nye ekspressbåtar mellom Bergen-Nordfjord og Bergen-Sogn med krav om nullutslepp.

- sikra at Askøybåten og Nordhordlandsbåten blir elektrifiserte.
- vidare vurdere moglegheita for og nytteverdien av, eit større hurtigbåtnettverk i Bergensregionen.
- utvikla hurtigbåttilbodet i Sunnhordland og stilla nullutsleppskrav.
- redusera tal på cruiseanløp, etablera landstraum for skip ved dei mange cruisehamnene i fylket og redusera anløp av cruiseskip utan utsleppsfrie motorar.
- innføra miljødifferensierte avgifter på skipstrafikken, etter prinsippet om at forureinar skal betale.
- styrkja sjøtransporten ved mellom anna å byggja Stad skipstunnel og utgreia nye kollektivruter som følgje av det.

Offentleg eigarskap og nei til reklame

Vestland SV meiner kollektivsatsinga kan bli endå betre om eigarskap, drift og vedlikehald av kollektivtransporten, inkludert bussar, båtar og bybane, blir organisert som ei eiga fylkeskommunal verksemd. Me kan då unngå anbodssystemet som har medført sentralisering av selskapsstrukturen, utrygge arbeidsplassar og press på lønningar, pensjon og arbeidstid.

SV vil sikra at vegutbygginga ligg under folkevald styring og kontroll, og blir gjort i offentleg regi. Me er kritiske til offentleg-privat samarbeid (OPS) ved realisering av samferdsleprosjekt og sameleis med vegselskapet Nye Veier AS.

Reklame medverkar til auka forbruk og dårleg sjølvbilete. SV er ein garantist for at kollektivtransporten ikkje skal finansierast med inntekter frå reklamegigantar. Me seier derimot ja til auka satsing på kunstnarleg utsmykking av offentlege reiseterninalar og framkomstmiddel.

SV vil:

- seia nei til å finansiera kollektivtransporten med reklameinntekter.
- erstatta anbod i kollektivtrafikken med offentleg drift og eigarskap, inkludert det å jobba for å ta drift og vedlikehald av bybanen i eiga fylkeskommunal verksemd.

Klimavennleg næringspolitikk

Vestland fylke er eit viktig fylke i klimasamanheng, kanskje Noregs viktigaste. Nærleik til havet, kysten, sterke kunnskapsmiljø og bedrifter med stor grad av innovasjon gjer at nettopp dette fylket blir viktig i det grønne skiftet. Maritim sektor, fiskeri og oppdrettsnæring står framfor store utfordringar og SV sitt mål må vera at desse vert meir berekraftige. Vestlandet har opp mot 40 % av industrien og tilsvarande innan energiproduksjonen i landet. Innanfor dette igjen er Vestland fylke den dominerande regionen. Dei grepa som gjerast på Vestlandet er difor avgjerande og retningsgjevande for heile landet.

SV går inn for at all nærings- og arbeidsplassutvikling i Vestland fylke skal vera i tråd med behovet for grøn omstilling. Samfunnsutviklinga skal vera politisk styrt og ønskt etter ein

langsiktig og systematisk plan, i tråd med naturgjevne føresetnader. Det skal leggjast til rette for gode levevilkår og arbeidsplassar i heile fylket.

Me skal byggja nye næringar og sikra sysselsetjinga, kutta klimagassutslepp og sikra naturmangfaldet, redusera sosiale forskjellar og styrkja velferda. Dette føreset at alle delar av samfunnet blir involverte. For å omstilla økonomien trengst det store investeringar i nye næringar, fornybar energi og infrastruktur. Dette skal skje på naturen sine premisser.

Svaret på krisene me står i må vera ein heilskapleg og rettferdig plan for klima og industri. Ein plan med kraftige investeringar vil gje oppdrag til industrien dei næraste åra. Me skal forandra Noreg til å bli eit føregangsland som trekkjer verda i ei miljø- og klimavennleg retning. SV har lagt fram ein plan for eit rettferdig grønt skifte og Vestland skal gå føre i dette arbeidet.

Ein føresetnad for veldig mange næringar er stabil tilgang til straum til føreseielege prisar. Kraft- og energipolitikken er difor avgjerande for å lukkast med ein klimavennleg industri- og næringspolitikk. SV meiner det er behov for politisk styring av kraftpolitikken. Dette gjeld både kontroll av prisane, kva ein skal nytta straumen til, korleis og kor den blir produsert.

Demokratisk og klimavennleg kraftproduksjon

Noreg treng ein ny energipolitikk som styrer produksjon og forbruk til det beste for fellesskapet, miljøet og som ikkje lèt marknadskreftene styra. Norsk kraftproduksjon skal komma fellesskapet til gode.

Me må redusera energiforbruket vårt og produksjonen av fossil energi. For å kutta fossile utslepp må me gå gjennom ei omfattande energieffektivisering, samstundes som me må produsera meir fornybar energi, mellom anna gjennom havvind, solenergi, jordvarme og oppgradering av vasskraftverk. Ein offensiv klimapolitikk må vera basert på energisparing og -effektivisering. Me må få ei kraftig opptrapping av ENØK, og stimulera til at vanlege forbrukarar, jordbruket, offentlege bygg og næringslivet sparer straum og nyttar straumen fornuftig. I tillegg må det satsast på andre fornybare kjelder som solenergi på vestlandske tak og bioenergi, samt ulike formar for varmpumper, bergvarme og miljøvennleg energilagring.

Vestland er det største kraftproduserande fylket i landet, men denne krafta når ikkje fram til ny miljøvennleg industri og næringsutvikling i fylket på grunn av nettkapasiteten, men også fordi straumen blir sendt ut av fylket og til oljeplattformene. Det utfordrar det grøne skiftet.

Arealendring er samstundes den største trusselen mot tap av naturmangfald, difor kan ikkje auka kraftproduksjon medføra endringar som gjer at ein forsterkar naturkrisa i andre enda. Klima og naturkrisa må sjåast og løysast i samanheng.

SV vil:

- modernisera gamle vasskraftverk framfor nye vasskraftutbyggingar.
- at verdiane i allereie utbygde vassdrag må sikrast, og avslå søknadar om kraftutbygging i verna vassdrag, inkludert småkraftverk i verna vassdrag.
- bidra til å auka løyvingane til flaumsikring av vassdraga på stader som Voss og Odda.
- skjerpa krava om minstevassføring og fysiske tiltak for å betra miljøet i dei regulerte elvane.

- seia nei til vidare utbygging av vindkraft på land og som botnfaste anlegg nær kysten.
- vurderer frå sak til sak, småskala vindkraft på industrialiserte område der det er lokalt ønske om det.
- ha ei meir offensiv satsing på primært flytande havvind.
- ha storskala utnytting av havvind.
- intensivere utbygging av havvindturbinar og utnytting av solenergi primært for å sikra det nasjonale framtidige behovet for rein kraft, samstundes som ein intensiverer forskning kring moglege effektar på norske marine økosystem av å stilla strengare klima- og miljøkrav i alle offentlege anbod m.a. om nullutslepp.
- seia nei til å elektrifisera sokkelen med kraft frå land. Elektrifiseringa av sokkelen kan berre forsvarast gjennom ein kombinasjon av kraftig auke i CO2-avgifter på sokkelen og eit pålegg om at oljenæringa må skaffa straumen sjølv gjennom oppbygging av offshore havvind.
- arbeida for at fornybar energi som tek i bruk våre felles naturressursar, skal leggjast under demokratisk eigarskap.
- arbeida for at jord- og sjøkablar vert nytta meir til overføring av kraft og i utbygging av kraftnettet i Vestland.
- at naturvern og energiøkonomisering skal vera førande for gjennomføring av regional plan for fornybar energi.
- sikra ei storstilt satsing på energisparing og -effektivisering i byggsektoren med tydelege mål for perioden.
- at utbygginga av solkraft på vestlandske tak skal aukast kraftig.
- vera positiv til satsing på grøn hydrogen, slik som i Tyssedal.
- ta tilbake politisk styring av vår forsyningstryggleik og prissettinga av fornybar energi.
- atomkraft skal ikkje verte noko del av det grønne skiftet.

Industri

Fornybar og kortreist kraft er ein føresetnad for at Noreg kan vera ein industrinasjon, og skal brukast som eit strategisk fortrinn for å vidareutvikla industri, teknologi og høgproduktive arbeidsplassar i Noreg.

SV går inn for å kartleggja mineralressursane, stilla strenge miljøkrav, forby sjødeponi og satsa på resirkulering og gjenbruk. Det må satsast meir på ny miljøvenleg teknologiutvikling, og ikkje minst nytta kunnskapen og kompetansen frå olje- og gassindustrien til å utvikla til dømes grønne skips- og samferdslealternativ.

Nullutsleppsløysingar i industrien vil gje norsk næringsliv eit konkurransefortrinn og bidra til naudsynnte utsleppskutt. Difor vil SV både stimulera til omstilling og stilla klare krav.

SV vil:

- bidra til å gjera prosess- og metallindustrien i fylket verdsløysende for klimaløysingar.
- at industrien må sikrast eit føreseieleg regime for krafttildeling.
- seia ja til mineralutvinning i Vevring med gruvedrift og full ressursutnytting.

- seia nei til ope dagbrot og dumping av giftig gruveavfall i Førdefjorden.
- stilla krav om nullutslepp i nye offentlege anbod som ferjer, hurtigbåtar for å sikra verftsindustri og næringa si leiande rolle i det grøne maritime skiftet.
- ha satsing på grøn hydrogen.
- sikra utgreiing og innføring av karbonfangst (CCS) ved BIR sitt avfallsforbrenningsanlegg i Rådalen.
- støtta karbonfangst- og lagring i Øygarden.
- sikra støtte til Tizir sitt prosjekt i Tyssedal for å erstatta kol med karbonfritt hydrogen i titanproduksjonen.
- bidreg til å senke klimagassutsleppa i aliminiumsproduksjonen i fylket.

Klima og naturvern

Å løysa klimakrisa og stansa nedbygging av natur og dyrka mark er avgjerande for livsgrunnlaget på jorda. Rapportane frå Klimapanelet og Naturpanelet må liggja til grunn for løysingane. SV vil styrkja innsatsen for å ta vare på truga natur. Me må følgja opp dei internasjonale pliktene til Noreg, sikra naturmangfaldet gjennom meir vern, stoppa øydelegging av naturen og restaurera natur.

Det er ikkje noko anten eller når det kjem til klima eller natur. Det er begge deler. Vår industri- og transportutvikling, distriktspolitikken, byutviklinga og energipolitikken må såleis ta omsyn til nettopp begge delar. Unike kyst- og fjellandskap og store naturområde i Vestland står i fare for å bli raserte av trafikkaukande og naturøydeleggjande motorvegar, vindkraftutbygging på land og hyttebygging. Kampen mot desse og for verna vassdrag, er døme på tiltak for å sikra naturen og det biologiske mangfaldet. SV seier nei til vindkraft i sårbar og urørt natur. Det er behov for strengare og tydelegare arealpolitikk gjennom utarbeiding av arealrekneskap, og handheving av nasjonale og regionale mål gjennom eit tydeleg regionalt planverk.

SV vil:

- at fylket og kommunane utarbeider oppdaterte klima- og miljøplanar og innfører årlege klima- og miljørekneskap knytt til investeringar og drift.
- oppretta nasjonalpark på Reksteren på Tysnes for å ta i vare regnskogsområdet, og seia nei til Hordfast.
- arbeida for nasjonalparkstatus i Bjørn West-fjella i Nordhordland, og seia nei til vindkraft på land.
- arbeida for strengare retningslinjer knytt til hyttebygging for å stansa bygging i nærleiken av nasjonalparkar, verneområde og viktige naturområde slik at omsyn til urørt natur og til villreinen veg tyngre enn i dag, slik som Eidfjord Resort.
- støtta oppretting av nasjonalparkar i Kvammafjella, Fjonfjella, Åfotbreen og Hornelen.
- arbeida mot frislepp av motorisert ferdsel i utmark.
- sikra det biologiske mangfaldet gjennom ein strategi for bevaring av insekt.
- utvikla ein strategi som i større grad stimulerer til hyttedeling.
- seia nei til gravedumping i Førdefjorden.
- seia nei til installasjonar som truar natur og dyreliv, og som er på tvers av regionale og nasjonale mål.
- seia nei til Hardanger Lift sine planar om ny gondol i Odda.

- seia nei til Jostedalsbreen AS sine planar om gondolbane opp på Tverrfjellet og heilt inn til Jostedalsbreen.
- intensivera forsking rundt moglege effektar på norske marine økosystem av storskala utnytting av havvind og på kva måte negative effektar kan minimaliserast.
- vurderer innføring av høg kostpris for inngrep i urørt natur.
- stoppa plastforsøplingen ved å gjennomføra og styrkja fylket sin plaststrategi.
- redusera klimafotavtrykket ved å satsa på sirkulære løysingar.

Reiseliv

Vestland har storslått natur som både lokale innbyggjarar og turistar frå heile verda vel å komma til for å oppleve.

SV vil:

- spela på lag med turist og reiselivsnæringa slik at ein klarer både å ivareta naturen og sikra arbeidsplassar.
- satsa på regionalparkar.
- satsa meir på fot- og sykkelturnisme og ro- og padleturnisme.
- sikra allemannsretten gjennom avgrensingar i masseturismen.
- redusera cruisetrafikken til Vestland.
- gjera cruisetrafikken meir klimavennleg gjennom at 2026-miljøkrava for verdsarvfjordane også skal gjelda for alle cruisedestinasjonane i Vestland.
- stoppa vidare planlegging av den naturøydeleggjande cruisehamna Kildn på Askøy.

Landbruk

Det må lønna seg å bruka lokale ressursar som beite og utmark. Det må bli betre vilkår for å dyrka grønnsaker, frukt og bær, og me må stimulera til investering og drift på dei små og mellomstore bruca. Eit styrkt landbruk er avgjerande for busetting i alle delar av Vestland.

Store jordbruksareal går ut av drift, og jordbruket si rolle i distriktsbusettinga minkar. I Vestland er over 20 prosent av jordbruksarealet ute av drift. Framtidig landbrukspraksis må byggja jord, vera naturvenleg, regenerativ og karbonbindande.

Me må produsera ein større del av vår eigen mat, og stoppa nedbygginga av matjorda og attgroinga av kulturlandskapet. Koronapandemien har lært oss at Noreg må auka graden av sjølvberging både på mat og anna. SV vil verna eit aktivt og berekraftig landbruk tilpassa naturen og ressursgrunnlaget i heile landet. Slik kan det norske landbruket vera ei av drivkreftene i det grønne skiftet. Bøndene må sikrast ei lønn å leva av.

Matjorda treng eit sterkare vern for å produsera god, trygg og kortreist mat, forankra i landskap og naturressursar.

SV vil:

- ta i bruk all dyrka jord og nytta utmarksbeite mykje meir. Dette vil gje meir levande bygder, matvaretryggleik og auka karbonbindinga i jord.
- ha stopp i nedbygging av matjord i fylket.

- auka sjølvforsyningsgraden til 50 % innan fem år.
- at støttesystemet må byggja opp under produksjon i samsvar med dei naturgitte føresetnadane i fylket.
- arbeida for prioritering av støtte til små og mellomstore bruk.
- at tilskotsordningane skal gje støtte til areal framfor produksjon.
- at småskala landbruk, og kortreist og økologisk matproduksjon må sikrast gode vilkår.
- ha betre ordningar for småskalaproduksjon av grønsaker, frukt og bær.
- sikra og utvikla nærproduksjon av grønsaker i tettbygde strøk.
- ha ei større satsing på utvalde kulturlandskap i jordbruket.
- arbeida for at småbruk framleis blir heilårsbustader framfor at dei går over til å bli feriehus.
- halda fast på konsesjonsgrensa for å sikra prisregulering på sal av småbruk.
- at det vestlandske kulturlandskapet må takast i vare gjennom naturleg bruk; slått, beiting og vedproduksjon.
- auka tilskota til økologisk drift i alle produksjonar med mål om 20%.
- sikra dyrevelferda i landbruket og styrkja Mattilsynet sitt arbeid.
- ha støtteordningar som stimulerer til investeringar i landbruket for å få ned utsleppa.
- styrkja klimasmart landbruk.
- utarbeida ein plan for korleis ein kan redusera klimaavtrykket frå vestlandsjordbruket gjennom å utgreia og støtta karbonlagring i jord, slik som på Voss.

Skogbruk

SV vil sikra ein berekraftig bruk av skogen. SV vil bruka skogen slik at me tek i vare naturmangfaldet, lagrar karbon, bevarer og skaper nye arbeidsplassar og sikrar ressurstilgangen for framtida. Vestland har variert kystskog som ved god skjøtsel gjev både tømmer, karbonopptak ved ny vekst, og vern for vêr og vind. Støtte til skogsdrift må difor vera tilpassa drift av kystskogen, som til dømes rigging av taubanar i staden for utbygging av skogsvegar.

SV vil:

- at skogbruket må bli meir berekraftig.
- sikra naturmangfaldet og at det blir teke omsyn til truga natur.
- vri tilskotsordningane i skogbruket, frå støtte til vegutbygging og uforsvarleg drift, til å fremja økologisk forsvarleg skogbruk og skjøtsel gjennom uttynning.
- avgrensa skogplanting og innføring av nye artar.
- arbeida for at det blir slutt på systematisk dumping av forureina massar og villfyllingar, særskilt i samband med skogsbilvegar.
- verna 10 % av skogen innan 2027.
- ha stopp av all flatehogst i gjenlevande naturskog.
- innføra søknadsplikt for all flatehogst, slik at framtidig hogst kan vurderast etter naturmangfaldslova sitt kapittel II om biologiske verneverdiar.

Havbruk, fiske og oppdrett

Viltlevande ressursar i sjøen høyrer til folket og skal komma lokalsamfunna langs kysten til gode. Fjordfiskebestandane må bli forvalta betre, og det må komma eit utviklingsprogram for kystfiskeflåten. SV støttar regjeringa sitt framlegg om grunnrenteskatt på dei største oppdrettsanlegga, og me føreslår at ei liknande ordning blir innført for dei største fiskeria.

Oppdrettsnæringa sitt økologiske fotavtrykk er svært stort. Trafikklyssystemet skal styra produksjonen av oppdrettsfisk i Norge. Raudt tyder at produksjonen må ned, grønt betyr at han kan aukast, medan gult ikkje medfører noka endring. Det som fastset fargen, er i kor stor grad lakselusa påverkar villaksen negativt i området. Så og seia heile Vestland er i raud sone, det fortel alt om kor alvorleg situasjonen i fylket vårt er. SV meiner difor at produksjonen må ned.

Diverre er fiskedaude i oppdrettsanlegga våre eit stort problem. 130 millionar fisk døydde i havbruket utan å bli korrekt avlive. Ingen veit den eksakt årsaka, men sjukdom, lusebehandling og mekanisk skade er nokre av faktorane.

Det er heilt avgjerande å få akvakulturfeltet tilbake under politisk styring.

SV vil:

- utvida og styrkja kystfiskekvoten.
- skjerpa krav til fartøystorleik som blir gjeve tilgang til fiske innanfor fjordlinjene.
- erstatta dagens konsesjonssystem med eit system der nærleik til ressurs og kompetanse avgjer tilgang på rettar.
- seia nei til oppdrettsanlegg i nasjonale laksefjordar.
- at nye oppdrettskonsesjonar berre skal gjevast til nullutsleppsanlegg.
- krevja at all fiskeoppdrett skal skje i lukka anlegg innan 2025, der også unytta før og avføring blir samla og distribuert til vidare utnytting eller foredling.
- stoppa bruk av urørt kystlinje til landbasert fiskeoppdrett.
- krevja redusert fiskedaude og innføra eit maksimalt tak på fiskedaude i oppdrettsanlegg.
- stilla strengare krav til avlusing.
- innføra dyrevelferd som indikator i trafikklysordninga.
- akvakulturfeltet må vere under kommunal og fylkeskommunal styring. Den einskilde kommune må sjølv kunne bestemme om dei ikkje vil tillate oppdrett.

Opplæring, kompetanse og danning

Norsk skule har vore i ei støypeskei av politiske endringar og reformer i lang tid, og tida me er inne i no er ikkje noko unntak. Nye læreplanar under den såkalla fagfornyinga er i ferd med å innførast, kor innhald og undervisningsmåtar blir påverka. Djupnelæring føre overflatelæring skal stå i fokus og dei tverrfaglege tema demokrati og medborgarskap, berekraftig utvikling, og livsmeistring har blitt innførte. Det er vedteke ei fullføringsreform med mål om å få fleire til å fullføra vidaregåande og gå ut i arbeid, eller til vidare studium. SV legg eit breitt kunnskap- og læringssyn til grunn, og ser på læring som noko som skjer heile livet.

I tillegg til mange positive betringar i norsk skule, er det også viktig å halda eit kritisk blikk på somme utviklingar. I nyare tid har ei meir marknadsøkonomisk tenking rundt oppfostring blitt gjeldande. Dette fører til at skulepolitiske prioriteringar i større grad vektlegg det som kan teljast, målast og kva som lønner seg, føre andre menneskelege omsyn. Fleire undersøkingar syner at born og unge slit med psykiske helseplagar, negativt skulestress og manglande skulemeistring.

Medmenneskelegheit, rettferd, tryggleik, likskap, kreativitet, inspirasjon, identitet, toleranse, medforståing, samhandling og samhald er område som er vanskelege å prioritera om alt ein verdsett er karakterar. Det norske utdanningssystemet skal evna å utdanna god framtidig arbeidskraft til det beste for både samfunn og mennesket sjølv, og gjere det på ein måte som sikrar ein føresetnadar for å leva eit godt liv. SV ønskjer at eit heilskapleg danningfokus skal leggjast til grunn for utdanningstilbod i fylket. Idear om prestasjonar, effektivitet og konkurranse må bli møtt med idear som like moglegheiter for alle og høve til sjølvstendig vekst på eigne premisser. Elevar må få tid, rom og tilpassingar til å utvikla seg sjølve og sine eigne vegval, med hjelp av trygg og god rettleiing av lærarar, rettleiarar og andre tilsette. Dei tilsette må på si side også få tid og handlingsrom til å prioritera nettopp dette.

Fleire skal fullføre vidaregåande

Vidaregåande skule skal byggjast på prinsippet om like høve til god utdanning og tilpassa tilbod for alle sine utviklingsbehov. Gjennom temaplanen «Fornye og Forbetre – Auka gjennomføring» for vidaregåande opplæring fram til 2025, har ein sett som mål at elevar og lærlingar skal ha det beste opplæringstilbodet, og at endå fleire skal fullføra vidaregåande opplæring. Det blir lagt stor vekt på at trivsel, læring og meistring i eit inkluderande miljø er det viktigaste for å få det til. Vidare er det eit mål å få til eit godt samansett lag som skal utvikla elevar, lærlingar og skulen. I praksis vil det seia dyktig leiing, kompetente og engasjerte tilsette og gode relasjonar i skulesystemet.

Vidaregåande opplæring skal ha god samanheng med grunnskule og skal vera heilskapleg fram til arbeidsliv eller høgare utdanning. Vestland har hatt ei gledeleg utvikling i talet på elevar som vel yrkesfag. Det forpliktar. Den vidaregåande skulen skal vera ein viktig utviklingsarena for ungdom, vaksne og arbeids- og samfunnsliv. Det vil seia at skulen skal vera ein viktig regional utviklingsaktør i lokalsamfunnet der den er, gjennom samarbeid med lokalt næringsliv og kulturliv. SV vil leggja temaplanen til grunn for utviklinga av den vidaregåande skulen i Vestland i neste periode.

SV vil:

- arbeida for at alle elevar som flyttar heimanfrå for skulegang er sikra trygge og billege butilhøve anten gjennom hyblar eller internat. Dette omfattar også å sikra at elevar har råd til dette, uavhengig av økonomisk bakgrunn.
- sikra og styrkja miljøkoordinatorane.
- betra tilbodet til elevar som går på vidaregåande skule og som samstundes er brukarar av psykisk helsevern i spesialisthelsetenesta.
- sikra alle elevar ei god skulehelseteneste gjennom tilstrekkelege ressursar til helsesjukepleiarar, og prioritera miljøarbeidarar i arbeidet for eit godt skulemiljø.
- sikra alle elevar kvalifiserte lærarar i alle fag.

- styrke kompetansen blant tilsette for å sikre eit trygt og godt skulemiljø utan mobbing og utanforskap.
- innføra ei kontaktlærarnorm i den vidaregåande skulen.
- gjennomføra ei reell tillitsreform kor lærarar og andre tilsette i skulen får meir tid, ressursar og profesjonelt handlingsrom til å arbeida heilskapleg med elevane si danning.
- stilla krav til lærarkompetanse for dei som skal gje opplæring for elevar med rett til særskilt tilrettelagt opplæring/spesialundervisning.
- sikra god fagleg støtte til dei som treng ekstra ressursar i den vidaregåande skulen.
- styrkja læringa med bruk av fleire fleksible og relevante læringsarenaer.
- sikra vurderingspraksisar som fremjar læring og utvikling, og ikkje konkurranse.
- sikra at nynorsk skal vera offisielt språk i fylket.
- at læremiddel, kontorstøtteprogram og læringsressursar skal vera tilgjengeleg på begge målformer til same tid.
- at alle tilsette i fylkeskommunen skal få tilbod om kurs i godt språk i begge dei norske skriftspråka.
- ha mange nok gode rettleiarar som kan støtta og rådgje elevmassen både undervegs i gjennomføringa av vidaregåande skule, og i valet av vegen vidare.
- ha pilotprosjekt med mentorordningar i den vidaregåande skule kor vidarekomne elevar kan støtta og rettleia nye elevar, til dømes i samarbeid med rettleiingstenesta.
- sørgja for at eit heilskapleg berekraftsfokus blir del av læreplanar i vidaregåande skule.
- styrkja ordninga med gratis frukost ved alle vidaregåande skular.
- sikra fleire naudsynte lærlingplassar i fylkeskommunal regi.
- auka delen som fullfører yrkesfagleg utdanning og gje alle som startar på yrkesfag rett til ein læreplass.
- auka lærlingtilskotet. SV ønskjer ein gjennomgang av reglane for merkeordninga «godkjend» lærebedrift og auka seriøsitetskrava til ordninga. Rettleiarar i lærebedrifta må ha kompetansen som er naudsynt.
- ha krav til lærlingplassar som del av dei generelle seriøsitetsreglane for innkjøp i Vestland fylke.
- sikra kvaliteten i fagopplæringa og vedlikehalde eit sterkt fagleg nivå på fagbrev.
- gjera det enklare å byta frå studieførebuande til yrkesfaglege utdanningsprogram.
- evaluera ordninga med opplæringskontor og utvikla desse for å sikra ei betre oppfølging av lærlingar og lærebedrifter.
- at alle elevar som startar på eit yrkesfagløy skal vera sikra læreplass.
- styrkja yrkesopplæringsnemda fordi elev- og lærlingplassar må fastsettast etter behov.
- arbeida for auka tilskot til verksemder som etablerer fleire lærlingplassar og praksisplassar, samt arbeida for at så mange skular som mogleg inngår praksissamarbeid med høgskular og universitet. Dette er viktig for framtidig arbeidskraft.
- sørgja for at fullføringsreforma blir gjennomført i sin heilskap.
- sikra at verktøy og utstyr som er avgjerande for undervisninga blir gratis for alle elevar. Dette gjeld ordinære arbeidsverktøy som skrivesaker, så vel som utstyr, elev-PC og verktøy til meir spesialiserte utdanningar.

- sørge for at læreplanreformene knytt til tverrfaglegheit og fordjuping blir arbeid vidare med, og at praksis i vidaregåande blir nytta meir aktivt som eit verktøy.
- sikra at flykningar og minoritetsspråklege i vidaregåande skulealder får eit godt og tilpassa opplæringstilbod gjennom å styrke lærartettleiken for minoritetsspråklege.
- sikra at flykningar som treng det får naudsynt fysisk og psykisk helsehjelp til å klara seg godt, og slik at dei får ein trygg skulegang.
- sikra at gratis prevensjon og hygieneprodukt blir gjort tilgjengelege på skulane.
- arbeida for at kvar skule har ein handlingsplan mot rasisme.
- at alle vidaregåande skular skal vera universelt utforma.
- setja i verk tiltak for å motverka kjønnsstradisjonelle og kjønnsdelte utdanningsval i utdanningsløpet.

Desentralisert og offentleg – ikkje privat og sentralisert

Den vidaregåande skulen i Vestland står ved eit vegval, skal ein jobbe vidare for å få det beste opplæringstilbodet i heile Vestland eller skal ein svekkja den offentlege desentraliserte skulen gjennom auka privatisering og marknadsretting av skulen. Bergen er saman med Oslo den byen i Noreg som har flest private kommersielle vidaregåande skular. Desse tappar den offentlege desentraliserte skulen for over 100 millionar årleg i offentlege tilskot. Private vidaregåande skular kombinert med marknadsbaserte reine karakterbaserte opptak er oppskrifta på nedlegging av distriktskular. Ideen om storbyen sin fortreftelegheit gjer at unge flyttar frå distrikta til Bergen for å gå på skule, og det undergrev tilbodet i resten av fylket. Elevar med dei beste karakterane frå resten av fylket tek samstundes opp plassar som elles ville gått til elevar i Bergensområdet. Elevar med dei dårlegaste karakterane blir då tilbydde plassar ute i distrikte som dei ikkje har høve til å nytta seg av, og ein får fleire som ikkje fullfører vidaregåande skule.

Ei vidare følgje av privatisering og karakterbaserte opptak er ein sorteringsskule kor elevar blir skilde frå kvarandre basert på karakterar og kor vidt dei har høve til å betala skulepengar. Dette er korkje sosialt eller pedagogisk ønskeleg. Karakterar er ikkje først og fremst eit resultat av kor mykje du jobbar, men eit resultat av kva utdanning og ressursar foreldra dine har. Eit marknadsbasert og reint karakterbasert opptak forsterkar difor eit usunt prestasjons- og kvalifikasjonspress og påverkar elevar si mentale helse negativt. Derfor er SV kritisk til reine karakterbaserte opptak.

SV vil:

- sikra eit desentralisert og godt offentleg vidaregåande skuletilbod.
- styrkja økonomien til den vidaregåande skulen, slik at me klarar å ta i vare den strukturen me har og gje eit best mogleg og variert tilbod ved alle skulane.
- gjera det mogleg å ha ein lågare oppfyltingsgrad ved dei mindre skulane for å oppretthalda tilbod og skular.
- ha rammefinansiering og seia nei til stykkprisfinansiering i vidaregåande skule.
- styrkja den offentlege skulen og seia nei til fleire private vidaregåande skular, studieplassar og fagtilbod.
- tilby og oppretthalda meir spesifikke profiltilbod i den offentlege skulen i tillegg til dei større breiddetilboda.

- at kvar krone skal kome elevane til gode. Eigarar av private skular skal ikkje kunne ta ut profitt. Private skular skal inngå i fylkeskommunens skulebruksplan slik at også talet private plasser kan verte redusert.
- vidareutvikla nærskulemodell til også å gjelde for Bergen og Bergensområdet. Også elevar som bur i Bergen bør ha fortrinn til å gå på ein skule i nærleiken av der dei bur.
- fortsetja å pussa opp og byggja nye vidaregåande skular.

Fagskule

Fagskular er eit viktig nivå i det norske utdanningssystemet, og har i nyare tid blitt satsa meir på. Fagskulen tilbyr høg og relevant yrkesfagleg kompetanse, særleg i nærregionar slik som Vestland fylke. Dimensjoneringa av desse opplæringstilboda har vakse raskt, men framleis rapporterer arbeidsgjevarar rundt om i Noreg om behov for kompetanse på dette utdanningsnivået. Utdanningane skal tilby høg og relevant kompetanse til nærings- og arbeidsliv, og er difor avhengige av tette koplingar med aktørar dei siktar utdanningstilboda mot. I fagskuleutdanningane er det behov for tett kopling med næringslivet for å sikra at utdanningane er relevante. Fylkeskommunen finansierer deler av tilbodet, men SV meiner at den samla finansieringa av fagskulane må bli meir føreseieleg. SV meiner at fagskulegang, som all utdanning, skal vera gratis for den einskilde.

SV vil:

- arbeida for at fylkeskommunen har tilstrekkelege, stabile og føreseielege finansieringar for fagskular slik at dei kan driftast godt.
- at prinsippet om gratis og lik tilgang til utdanning for alle også skal gjelda fagskulane.
- arbeida for at fagskulane tilbyr direkte relevante opplæringstilbod for næringane i regionen, og sørgja for rekruttering til desse tilboda.
- sørgja for vidareutvikling av fagskuletilbodet på generelt grunnlag og for at desse skal få tilstrekkeleg finansiering.
- sikra at fylkeskommunen bidreg i koordineringa av det regionale fagskuletilbodet.

Vaksenopplæring

Arbeidslivet, som samfunnet elles, er i konstant endring. Særleg i nyare tid har me sett korleis det naudsynte grøne skiftet, pandemi, krig og folkeflytting i Europa forårsakar endringar i arbeid og kompetansebehov i Noreg. Dette stiller krav til at fylkeskommunen tilpassar sine tilbod for flyktningar og innvandrarar, vaksne og eldre, og ikkje berre dei yngre som følgjer eit vanleg utdanningsløp. Eit godt utforma system for vidare utdanning og omskulering er også eit teikn på eit godt samfunn som evnar å prioritera korleis menneske trivst i yrka sine.

SV vil:

- sikra at alle vaksne som ikkje er i arbeid er sikra gratis opplæringstilbod som anten er kvalifiserer til arbeid eller studium. Opplæringstilboda skal så langt det let seg gjera tilpassast den einskilde sine eigeninteresser.
- sikra gode omskuleringstilbod for vaksne i næringar som er særleg utsette for endring, og arbeida for gode informasjonsordningar for dette.

- gjera gode etter- og vidareutdanningstilbod tilgjengelege for yrkesaktive som ønskjer utvikling. Dette kan skje gjennom fagskulesektor, høgare utdanning eller annan kursing.
- styrkja opplæringa av flyktingar og innvandrarakar.

Kultur for alle

Alle, uavhengig av økonomisk, sosial, kulturell eller etnisk bakgrunn og alder, skal få moglegheit til å delta i, skapa og oppleva kunst og kulturuttrykk, uavhengig av kor i fylket ein er busett. Folk sin økonomi eller helse skal ikkje vera eit hinder for å ta del i kulturlivet, anten det er som utøvar eller tilskodar.

Kulturlivet skal vera uavhengig av politiske strøymingar som kan endra seg med valperiodar. Profesjonelle aktørar som skaper, utviklar og formidlar kunst og kultur, må sikrast føreseieleg drift, gjennom faste og trygge budsjettammer.

SV vil at kulturminna, kulturminneforvaltinga og musea skal styrkjast i tida framover. Kulturminna er ein del av vår felles hukommelse. Dei er ein ikkje-fornybar ressurs, og må takast vare på. Musea er viktige samfunnsinstitusjonar som både tek vare på, forvaltar, forskar på og formidlar våre felles kulturminne. Difor meiner SV at museums- og kulturminnepolitikken må vera sentral, tydeleg og utviklande til det beste for samfunnet og dei tilsette i musea og forvaltinga.

Miljøvern og kulturminnevern heng ofte saman. I mange samanhengar er det endra arealbruk som er ein av dei viktigaste faktorane bak tap av kulturminne. Jamfør Hordfast, eit gigantprosjekt som vil føra til gigantiske tap av natur og landskap. Det er difor ein høg klimaverdi i ein offensiv og proaktiv kulturminnepolitikk.

Kulturløft og tilgjengelegheit

SV vil ha eit kulturløft, med eit særleg løft for musea, styrking av kulturminneforvaltinga, visningsarenaene for kunstnarar, og for å auke kunstnarløna og vederlaga. Kulturløftet skal òg bidra til å styrkja og byggja ut fleire bibliotek ved alle dei vidaregåande skulane i fylket. Med eit kulturløft skal det satsast på å byggja, rehabilitera og pussa opp fylkeskommunale kulturhus, kulturinstitusjonar og andre viktige møtestader for kunst og kultur. SV vil arbeida for at fylkeskommunen prioriterer eit slikt løft.

Kultur og kunst er ein viktig bidragsytar som næring og sysselsetjar, og blir skapt og utvikla av både profesjonelle, amatørar og det deltakande publikummet. SV meiner det er viktig at alle skal kunna delta i dette. Difor er det viktig med ein aktiv fylkeskommunal kulturpolitikk som gjer det mogleg og let kulturlivet bløma på alle nivå. I lys av dette er det viktig at dei estetiske faga, som musikk, dans og drama ikkje forsvinn ved dei vidaregåande skulane.

SV ønskjer å jobba for at kultur- og festivalopplevingar skal vere meir tilgjengeleg for menneske med nedsett funksjonsevne. Alle kulturarrangement skal ha ein følgeordning som er gratis og synleg på arrangementet si heimeside. Konsertar må vera tilgjengelege for alle, og tryggleik og praktiske ordningar rundt arrangementa må ikkje gå utover personar med

nedsett funksjonsevne. Personar med nedsett funksjonsevne må få plassar med godt tilkome og god utsikt. Dei må få sitja med vennar og eventuelle assistentar. Tilsvarande bør idrettsanlegg vera universelt utforma.

SV vil:

- ha eit kulturløft, med eit særleg løft for musea, styrking av kulturminneforvaltinga, visningsarenaene for kunstnarar, og for å auka kunstnarløna og vederlaga.
- sikra tilgjengelegheit for menneske med nedsett funksjonsevne gjennom ein eigen søkbar pott for kultur- og idrettsarrangement som legg til rette for universell utforming, inkludert teiknspråktolking og tiltak for inkludering av menneske med høyrselshemming.
- at kulturlivet skal ha ei fri rolle og vera ein aktuell og relevant debattskapar på eigne premiss.
- styrkja fylkeskommunen sine tilskotspostar innan kultur, slik at kunstnarar, musikarar, filmskaparar, musea og andre profesjonelle kulturaktørar blir sikra føreseieleg drift.

Solid kulturminnepolitikk

Kulturminna speler ei viktig rolle i transformasjon- og fortettingsprosessar, og blir ofte ofra til fordel for profittbaserte nybygg og utviklingsomsyn. Kommunane er i dag reguleringsmynde, men for å sikra vern av kulturminna og kulturmiljøa, må kommunane bli ein sterkare reguleringsaktør og bustadbyggjar. I dag er det for det meste private detaljreguleringsplanar, og det forringar kulturmiljøa som blir skal takast i vare. SV meiner at det må utviklast ein eigen politikk for vern av kulturminna i transformasjon- og fortettingsprosessar.

SV vil:

- arbeida for at alle kommunar blir styrkja i arealplanlegginga si.
- at kommunane sjølve må gjerast i stand til å detaljregulera meir og innlemma kulturmiljøa som reiskap til stadutvikling og skapa offentlege rom i reguleringsarbeidet.
- styrkja bygningsvernet i heile fylket ved at musea og kulturminneforvaltinga får auka midlar til å auka kompetansen innan bygningsvern.
- ha ein aktiv og tydeleg politikk for å sikra at skifertak, originale vindaugo og dører, ikkje forsvinn frå private hus og offentlege bygningar.
- arbeida for ei styrking av støtteordningane til restaurering av private hus som er freda og har ein verneverdi.
- at alle kommunar i fylket får ein kulturminneplan mellom anna for å sikra at kulturmiljøa som blir identifiserte i kulturminneplanar, kjem inn i omsynssonar i overordna kommunale arealplanar, og at desse blir innarbeidde i detaljplanane og ressursane til kommunane.
- at kulturminnevernet i kommunane må styrkjast med oppretting av fleire stillingar som kulturminnerådgjeverar.
- auka storleiken på tilskota til å setja i stand kulturminne som blir tildelt frå fylke til kommunar, og som kjem frå Kulturminnefondet. Kommunane må òg kunne nytta seg av desse midlane til å kjøpa, setja i stand eller å regulera verneverdige bygg og miljø.

- at nye kulturbygg bør etablerast i allereie eksisterande bygg. Så langt det let seg gjera bør det gjenbruk og tilpassing av eigen bygningsmasse prioriterast føre riving og nybygg.
- auka samarbeidet mellom byantikvarar og kulturminneforvaltinga i fylket.
- styrkja fylkeskommunen sin kapasitet til å rettleia kommunane i spørsmål om kulturmiljø.

Progressiv museumspolitik

I dag er det eit auka krav til musea om å auka eigeninnteninga. Offentlege tilskot til drift og utvikling frå kommunar, fylke og stat, blir stadig lågare, og pris- og lønnsauke i samfunnet blir ikkje kompensert. Lønnsbudsjetta til musea i Vestland blir difor svært høg for dei fleste. Ikkje fordi tilsette i musea i Vestland er lønnsvinnarar, men fordi midlane musea har, i mindre grad rekk til drift og utvikling, til dømes til å dekkja skyhøge straumutgifter. Musea kan ikkje driftast utan fagleg tilsette som driv vedlikehald og restaurering av bygg og kulturmiljø, forvaltar og vernar samlingar, forskar på og formidlar kunnskap til barnehagar, skular, vaksne og turistar. Når det i denne situasjonen kjem pålegg til musea om å auka eigeninnteninga, fryktar SV at kvaliteten ved musea blir skadelidande. SV ønskjer at musea skal ha høg kompetanse på bygningsvern, nok handverkarstillingar til å ta vare på unike kulturminne og bygningar, fagpersonar som forskar og utviklar ny kunnskap, gode magasinforhold til samlingar og gjenstandar, og som har danning og kunnskapsformidling som mål. SV meiner det er eit gode at eigeninnteninga til musea kan tilførast budsjetta, men det må ikkje gå utover musea sitt samfunnsoppdrag.

SV er vidare uroa over den omfattande skeivfordelinga i museumssektoren i dag. Særleg gjeld dette for storbyen Bergen, og SV vil arbeida for at det blir endra.

SV vil:

- at fylket, i samarbeid med staten, skal arbeida for ein plan for gratis museum for alle. Staten må gje musea kompensasjon for tapte billettinntekter grunna til dømes pandemi eller tilsvarande.
- styrkja dei profesjonelle musea med nye faste og heile stillingar innan forskning og til handverkarar med bygningsvernkompetanse.
- at fylket og staten lagar ein straumpakke for musea i Vestland.
- arbeida for at staten trappar opp den statlege finansieringa til dei regionale musea med samlingar av unik regional og nasjonal verdi. SV meiner at staten skal finansiera alle dei profesjonelle musea med 60 % fast driftsstøtte.
- styrkja musea sine fagfelt innan kunst, teknisk og industrielle kulturminne, fartøy, immateriell kulturarv, kulturlandskap, krigsminne og kystkultur, og styrkja tema som arbeidarkultur, sosialhistorie, kvinnehistorie og dei undertrykte si historie.
- sikra vernearbeidet og magasinforholda ved dei profesjonelle musea ved å styrkja tenesta ved Museumssenteret i Hordaland (MUHO).

- Magasinet i Sogn og Fjordane må sikrast og vidareutviklast.
- auka potten til Museumsløftet og Kulturelt utviklingsprogram (KUP) for å styrkja prosjekttilskota og stimulere til samarbeid på tvers at dei konsoliderte musea.
- arbeida for ei vidare konsolidering av musea i og rundt Bergen, og styrkja musea innan forskning, samlingsforvaltning, formidling og bygningsvern.
- evaluera museumsstrukturen utanfor Bergen. SV vil undersøkja om dagens struktur skal endrast og om det skal etablerast nye konsolideringar basert på tematikk eller på andre faglege grunnlag.
- at dei konsoliderte musea og Vestland fylkeskommune skal samarbeida betre. Vestland fylkeskommune bør styrkjast for å bidra til ein meir heilskapleg museumspolitik i fylket.
- styrkja skuletenesta ved musea, og sikra at alle barn og unge (20 år) får gratis inngang på musea. Alle med gyldig studentbevis bør òg komme gratis inn på musea.
- leggja til rette for ein fylkeskommunal tilskotspost og breiare rettleiingstenester for frivillige lag og samlinga, og gjennomgå omfanget av frivillige samlingar (bygg og samlingar) som blir forvalta av profesjonelle museum.

Musikk, film, scenekunst og festivalar

Musikk og film er ein kulturform som har ein stor gjennomslagskraft til å skapa kunst og formidla historie, og som bidreg til danning og læring. Å formidla kunnskap gjennom film og foto, ser SV på som ein viktig kunst- og kulturarena som vi vil arbeida for å styrkja.

SV vil:

- ha ein eigen pott til å styrkja, byggja og oppretthalda nisjefestivalar innanfor litteratur, musikk, film, teater og dans.
- sikra og utvikla nynorsk scenekunst gjennom eigarskap i Det vestnorske teateret i Bergen og Vestland Teater i Førde.
- auka støtta til bokbyen i Fjærland.
- at filmbransjen skal ha konkrete tiltak som skal bidra til auka mangfald og representasjon i norsk film- og spelbransje, og kartleggja underrepresenterte grupper i søknads- og tilskotsrundane.
- at Vestland fylkeskommune, som er eigar av Vestnorsk filmsenter, skal sørgja for at senteret kan ta på seg framtidige oppgåver og byggja ein sterkare filmbransje på Vestlandet.

- arbeida for fleire faste tilsetningar i filmbransjen og at det blir faste arbeidsforhold for frilansarar og sjølvstendige.
- samarbeida med institusjonane og kunstnarane om fleire trygge og faste tilsetningar.
- arbeida for å auka støtta til Vestnorsk filmsenter som er viktig for filmformidling og regional filmpolitikk for Vestlandet.
- auka støtta til Cinemateket og filmklubbane.
- styrkja BAKOM som er ein viktig møtestad for unge mellom 16 og 30 år som vil laga film eller utvikla spel.
- støtta lokale initiativ for å skaffa, setja i stand, driva og bruka eigna lokale for øving, utføring og framføring av ulike kulturelle aktivitetar, slik at det blir lagt til rette for kulturutvikling i nærmiljøa.
- utvida og styrkja ordninga med fylkesmusikarar.

Tannhelse

I dag gruar mange seg til å gå til tannlegen, ikkje berre av frykt for hol i tennene, men også av frykt for utgiftene. SV sitt mål er at det ikkje skal kosta meir å gå til tannlegen enn å gå til legen. Det er behov for å tetta holet i velferdsstaten og utvida velferda med ei tannhelsereform som skal sørgja for at fleire kan få behandling i offentleg regi, og at tannhelsa blir ein del av folketrygda. Den offentlege tannhelsetenesta er i dag i fylkeskommunen og SV sitt mål er at tannhelse er den neste store reforma for fylkeskommunen.

Styrkja kapasiteten i tannhelsetenesta

SV har høge ambisjonar for den offentlege tannhelsetenesta, vel vitande om at ho både har kapasitetsutfordringar og rekrutteringsutfordringar som må løysast. SV meiner det er behov for tiltak knytt til rekruttering, utstyr og areal for å kunna utvida tilbodet til fleire grupper i den offentlege tannhelsetenesta.

Ei skattefinansiert tannhelsereform må innrettast på ein slik måte at offentlege midlar blir nytta til å styrkja eit desentralisert, tilgjengeleg og offentleg tannhelsetilbod for alle innbyggjarar i fylket, og ikkje til å subsidiera dei private tannhelsetilbydarane i og rundt dei store byane og tettstadene. Ei tannhelsereform som går til å styrkja den offentlege tannhelsetenesta er også den einaste måten å hindra profitt i velferda på. Tannhelsereforma har starta gjennom at nye grupper har fått rettar til og rabatterte tilbod i den offentlege tannhelsetenesta. SV sitt mål er at langt fleire grupper skal få tilbod om gratis og billegare tannhelse i den offentlege tannhelsetenesta i neste periode.

SV vil:

- styrkja og sikra den desentraliserte tannhelsestrukturen gjennom å auka midlane til dei offentlege tannhelseklinikkane og gjera det meir attraktivt å jobba innanfor den offentlege tannhelsetenesta.
- bygge ut den offentlege tannhelsetenesta og sikre at alle som har rett til tannhelsetenester i det offentlege vert fulgt opp.
- sikra rekruttering og ei god tannhelseteneste i heile Vestland gjennom å modernisera utstyr og lokale til tannklinikkane.
- styrkja og sikra spesialiserte tannhelsetenester innanfor det offentlege og vidareføra og styrkja tannhelsetenesta sitt kompetansesenter TK Vestland. Gjennom ei styrkt spesialistbehandling er det også naturleg å sjå på ei auke i tilbodet ved å utvide med spesialistklinikk i Sogn og Fjordane.
- førebu den offentlege tannhelsetenesta i Vestland på tannhelsereforma gjennom å auka kapasiteten.
- auka kapasitet gjennom at fleire vaksne betalande pasientar skal kunna nytta den offentlege tannhelsetenesta i staden for å gå til ein privat tannlege, til dømes fleire årskull av unge vaksne og større kapasitet for vaksne betalande pasientar. Tilbodet til betalande vaksne pasientar skal ikkje gå på kostnad av prioriterte pasientar.
- utdanna og tilsetja fleire tannpleiarar.
- styrkja det førebyggjande tannhelsearbeidet.
- styrkja kompetansen til dei tilsette ved tannklinikkane for betre å kunna avdekkja vald og overgrep.
- vidareføra og styrkja tannlegevakta i Bergen.
- jobbe for at fleire kan velge den offentlege tannhelsetenesta, også dei som er betalande kundar.

Billegare og gratis tannhelse til nye grupper

SV er utolmodige når det kjem til å gjere tannhelse billegare og tilgjengeleg for fleire. SV vil difor ikkje berre venta på ei nasjonal tannhelsereform, men også jobba for at Vestland går føre i å utvida det offentlege tannhelsetilbodet til sine innbyggjarar. Dette kan vera billegare tilbod eller gratis tannhelse for nye grupper.

SV vil:

- utvida og tilby gratis eller billegare offentleg tannhelsetilbod til fleire grupper som i dag treng tannhelse.
- inkludera fleire tannhelsetenester i fylkeskommunal regi, til dømes gjennomføra eit pilotprosjekt der kjeveortopedi blir teke inn i den offentlege tannhelsetenesta.
- samarbeida med studentsamskipnadane for å sikra at studentar har eit tannhelsetilbod i tråd med gjeldande lovverk.
- betre eldre si tannhelse, gjennom å styrke samarbeidet mellom fylkeskommunale og kommunale tenester, og legge til rette for oppfølging i institusjon.

Rettferd, inkludering og mangfald

Eit organisert arbeidsliv med sterke fagforeiningar, faglege rettar og tariffavtalar er avgjerande for å utjamna maktforholda i arbeidslivet og hindra utnytting av arbeidsfolk. SV sitt mål er arbeid til alle.

I eit rettferdig og demokratisk samfunn skal alle ha like moglegheiter og rettar til å kunna leva frie og sjølvstendige liv. Å byggja eit samfunn for alle handlar om å aktivt fremja menneskerettane og samstundes kjempa mot alle former diskriminering. Antirasisme, Pride og eit ressursorientert syn på mangfald, må vera førande for fylkeskommunen si verksemd på alle felt. SV vil ha eit inkluderande arbeids- og samfunnsliv, og ser på mangfaldet som noko som gjer fylket vårt rikare!

Arbeidsliv

Me jobbar for full sysselsetting, små lønnsforskjellar og eit arbeidsliv med rettar og makt til lønnsarbeidarar. Usikre og mellombelse tilsettingar er blitt vanleg i delar av arbeidslivet. Mange blir knytte til arbeidslivet på måtar som ikkje gjev dei rettane og det vernet som fast tilsetting fører med seg, og mange jobbar i yrke der lønna ikkje er til å leva av. Dette bidrar til auka forskjellar i makt og rikdom, og til auka fattigdom. Partssamarbeidet er viktig for å sikra offentlege tenester med høg kvalitet og ivareta verdiskaping og fordeling.

SV skal stilla klare miljøkrav og krav om ordna arbeidsforholda og tariffavtale ved kjøp av varer og tenester. SV vil jobbe mot konkurranseutsetting og privatisering av offentlege tenester og skal vera ein pådrivar for eit godt organisert arbeidsliv, og eit godt partssamarbeid. Tenester som i dag er på anbod vil SV ta tilbake i fylkeskommunal regi anten dette gjeld reinhald, eller drift og vedlikehald i kollektivsektoren.

I løpet av 20 år er 3,3 millionar færre arbeidarar enn før omfatta av kollektive overenskomstar i Europa. Samstundes viser all statistikk at lønn, velferd og yrkesdeltaking ligg høgare i land med høg organisasjonsgrad og der lønna blir fastsett gjennom kollektive forhandlingar. I Noreg har over 180 kommunar og fylkeskommunar innført ulike seriøsitetskrav som skal bli følgde når kommunar og fylkeskommunar inngår kontraktar. Vestland er éin av desse. Det å vidareføra og styrkja desse seriøsitetskrava er avgjerande for å sikra eit seriøst og trygt arbeidsliv i Vestland.

SV vil ha overgang frå snever mål- og resultatstyring til ei tillitsreform der dei tilsette blir myndiggjorte til å arbeida sjølvstendig og saman med andre, for å utvikla tenestene og for å nå måla som er sette. Vestland fylke skal vera eit fylke tufta på fellesskap og sterke fellesløysingar, der det er godt å bu og arbeida for alle, uavhengig av bustad, sosial og kulturell bakgrunn.

SV meiner det er uheldig at leiarlønningane i Vestland fylkeskommune er landsleiande og høgare enn statsministeren si lønn. Dette skaper større skilje mellom vanlege lønsmottakarar og leiinga, og undergrev det organiserte arbeidslivet, tarifforhandlingane og bidrar til å auka konfliktnivået mot at alle andre yrkesgrupper i fylkeskommunen.

SV vil:

- jobba for faste og heile stillingar, og for ein heiltidskultur i fylkeskommunen og i dei tenestene fylkeskommunen tilbyr.
- sikra fast tilsetning til dei som jobbar i fylkeskommunen, og arbeida for ei fylkeskommunal vikarteneste for å dekkja vikarbehovet.
- sikra trygge arbeidsplassar og faste tilsetningar gjennom å seia nei til å leggja ut nye tenester på anbod, og arbeida for å få fleire oppgåver tilbake i fylkeskommunal regi.
- arbeida mot sentralisering og maktkonsentrasjon, gjennom at fylkeskommunale arbeidsplassar skal fordelast på ein slik måte at ein unngår ei utvikling med fråflytting og sentralisering.
- styrkja seriøsitetskrava i Vestland, som mellom anna sikrar krav til lærlingar, fagarbeidarar, tarifflønn mellom oppdrag og tal på underleverandørar innan fylkeskommunale kjøp, og samarbeida godt med fagrørsla i dette arbeidet.
- at Vestland fylkeskommune skal vera ein pådrivar og utviklar for miljø og klimavenlege løysingar innan transport, energiforsyning, teknologi, industribygging og næringsliv.
- styrkja partssamarbeidet i fylket og jobba for nasjonale kollektive lønnsforhandlingar.
- at lønnspolitikken skal byggja på prinsippet om lik status og lik lønn for arbeid av lik verdi i kvinnedominerte og mannsdominerte yrke.
- at alle tilsette skal ha like høve til læring og kompetanseutvikling gjennom heile arbeidslivet.
- arbeida for at fylkeskommunen er godkjend lærebedrift i alle fag.
- stoppa lønnskarusellen i direktør- og leiarsjiktet i fylkeskommunen.
- arbeida for at alle verksemder som tek inn lærlingar, må gje ein garanti for å sikra at rettleiar har den kompetansen som skal til for å sikra eit godt fagleg opplæringstilbod til lærlingen.
- at arbeidet med å sikra alle ein trygg arbeidskvardag fri for trugslar og vald må intensiverast.
- støtta Fair Play.
- arbeida med meir inkluderande tilsettingsprosessar med mål om at 5 % av fylkeskommunale tilsette har nedsett funksjonsevne.
- arbeida for fleire skjerma arbeidsplassar i fylkeskommunen.

Inkludering

Alle som har innvandra eller flykta til Vestland skal få moglegheiter til å leva gode og trygge liv. Personar som kjem til fylket vårt skal få gode bu- og levetilhøve, oppleva ein kommune og fylkeskommune som spelar på lag og som ser potensialet i dei. Fylket må vera aktiv og offensiv i samarbeidet med kommunane, slik at ein kan skapa gode liv for nye medborgarar. SV trur på at alle menneske har noko å bidra med til fellesskapet. Det må difor vera eit mål å kartleggja erfaringane og kunnskapane til innvandrarar og flyktningar slik at dei kan ta utdanninga dei treng og få delta i arbeidslivet. Me må gjera meir av det som me veit verkar!

Språktrening kombinert med arbeidspraksis har vist seg å vera eit godt tiltak i inkludering- og integreringsarbeidet, og SV vil arbeida for fleire slike praksisplassar. Fylkeskommunen har, som ein del av ansvaret for å fremja inkludering og hindre utanforskap, eit særleg ansvar for å førebyggja og motverka negativ sosial kontroll og tvangsekteskap. Me vil difor ha fleire minoritetsrådgjevarar på dei vidaregåande skulane i Vestland som kan vera ressurspersonar både for elevar, tilsette og føresette. Friviljuge og ideelle initiativ er viktige aktørar i det store inkludering- og integreringsarbeidet som blir gjort i landet vårt. Desse må anerkjennast for den innsatsen dei legg ned, samarbeidast med og styrkjast gjennom støtteordningar til friviljuge organisasjonar.

SV vil:

- arbeida for at det blir oppretta fleire praksisplassar for flyktningar i arbeidslivet.
- arbeida for god kartlegging slik at flyktningar kan delta i samfunns- og arbeidsliv.
- styrkja og utvida ordninga med minoritetsrådgjevarar på dei vidaregåande skulane.
- arbeida for at asylmottaka blir drivne frå offentleg eller ideelt hald.
- anerkjenne frivillige initiativ som ein del av inkludering- og integreringsarbeidet.
- støtta særleg opp om frivillige initiativ som arbeider med inkludering av kvinner og skeive.
- støtta opp om modellar i kommunane for arbeidspraksis og språktrening til flyktningar.
- gå føre i arbeidet med å sikre papirlause flyktningar i Noreg grunnleggjande menneskerettar og helsehjelp, til dømes ved å støtte prosjekt som helsesenter for papirlause i Kirkens bymisjon.
- sikra fylkeskommunal finansiering av Robin Hood Huset.

Kvinnekamp, skeiv frigjering og mangfald

Ingen er frie, før alle er frie. Fridom, sjølvstende og reell likestilling og likeverd, har ikkje komme av seg sjølve, men blitt arbeidd for og kjempa fram gjennom mange år. Likestilling og feminisme er berande prinsipp i SV sin politikk, og noko me vil fremja i Vestland fylkeskommune også. Sjølv om mykje godt er gjort allereie, opplever menneske med nedsett funksjonsevne og ulike funksjonsvariasjonar framleis utanforskap i samfunnet og arbeidslivet. Universell utforming og tilrettelegging i både kvardagen og på arbeidsstaden vil gjera at velferdstilbod og jobbmoglegheiter blir tilgjengelege for alle. Dette vil føra til at alle menneske i Vestland kan leva aktive og sjølvstendige liv. Samfunns- og mennesskapt barrierar må fjernast for å sikra reell deltaking. Eit stort samfunnsproblem er vald mot kvinner og barn, i all hovudsak utført av menn. SV meiner at det må arbeidast systematisk i fleire instansar for å få slutt på valden. Krisesentera, støttesenter mot incest og seksuelle overgrep og valdtektsmottak, må difor sikrast gode rammevilkår.

I vårt fleirkulturelle samfunn er mangfaldet noko me me vil verdsetja, ikkje gøyma vekk. Fleirkultur er ein ressurs i arbeids- og samfunnsliv, og me er avhengige av både fleirkulturell forståing og kompetanse på alle plan – både i og utanfor fylkeskommunale verksemder. Synleggjering og verdsetting av mangfald handlar ikkje minst om ivaretaking av skeive sine rettar på alle plan i samfunnet vårt, og ei anerkjenning av det mangfaldet som finst av seksuelle orienteringar, kjønnsidentitetar og kjønnsuttrykk. I Vestland skal alle kunna vera seg sjølve uavhengig av kven dei er og kven dei elsker!

Alle skal ha fridom og tryggleik til å vere den dei er utan fare for å verte diskriminert eller trakassert. SV vil kjempe mot all diskriminering av menneskjer som bryter med normer for kjønn og seksualitet. Inga skal oppleve å vere annanrangs vestlandsborgarar på grunn av si seksuelle orientering, kjønnsuttrykk eller kjønnsidentitet. I eit likestilt samfunn skal alle kunne opent leve ut si identitet, kjærleik, seksualitet og kjønnsuttrykk. Skeive med minoritetsbakgrunn er, som dobbel/multipel minoritet, i ein sårbar situasjon og risikerer mellom anna å verte utsett for utfrysing og negativ sosial kontroll. Difor har vi eit ekstra ansvar for å ta imot og ta vare på LHBTIQ+-flyktingar, asylsøkarar, arbeidsinnvandrar og papirlause i fylket vårt. Vi har eit ekstra ansvar for å sørge for god kunnskap om skeive og personar med kjønnsinkongruens si helse og deira levevilkår. Arbeidet for skeiv frigjering skal følgast opp med reell handling og konkret politikk, ikkje berre festtalar.

SV vil:

- ha større og meir systematisk innsats for å få slutt på vald mot kvinner.
- jobba for å auka kompetansen om vald og overgrep i fylkeskommunale instansar.
- at skulen legg til rette for fysisk aktivitet for alle, også personar med nedsett funksjonsevne.
- at alle vidaregåande skular skal ha forpliktande handlingsplanar mot seksuell trakassering.
- ha gode møteplassar og aktivitetstilbod for menneske i alle aldrar og uavhengig av funksjonsvariasjon.
- satsa på rusfrie kulturtilbod for ungdom under 18 år.
- at alle krisesenter må vera universelt utforma og ha beredskap som også er det.
- ha ei TT-ordning som sikrar dei som treng det nok ressursar til å leva aktive liv.
- ha SLT-team (Samordning av lokale rus- og kriminalitetsførebyggjande tiltak) i kommunane.
- skapa gode møteplassar for mangfaldet av minoritetar og dei som høyrer til fleire minoritetar.
- ha ein heilskapleg plan knytt til flyktingar med nedsett funksjonsevne.
- at fylkeskommunen arbeider for å rekruttera fleire med minoritetsbakgrunn.
- jobba for å auka kunnskapen om kjønns- og seksualitetsmangfald hos dei tilsette.
- sikre og auke driftsstøtte og aktivitetsstøtte til organisasjonar som jobbar for skeives rettigheter.
- sørge for at tilsette i skulane og fylket sine HR-avdelingar vert kursa i rosa kompetanse.
- sikre bred, skeiv litteratur og materiell i skulebiblioteka.
- satse på skeiv kultur, gjennom å sørge for eit mangfaldig og inkluderande kulturliv i fylket.
- auke kompetansen til tilsette som jobbar med skrive med anna minoritetsbakgrunn, herunder flyktingar og asylsøkarar.
- sikre individuell oppfølging og ivaretaking av skeive personar som deltar i introduksjonsprogram.
- sikre god brukarmedverknad i alle helsetilbod til personar med kjønnsinkongruens i alle stadier av livet. Erfaringskompetanse må inkluderast i helsetenestene.
- tilsette fleire minoritetsrådgjevarar i skulen, og sikre godt kjønns- og seksualitetsmangfald blant desse.
- styrke og støtte organisasjonar og prosjekt som arbeidar med informasjonsarbeid på kjønns- og seksualitetsmangfald retta mot skuler og andre arenaer for ungdom.

Folkehelse og idrett

Alle skal ha eit godt helsetilbod, uansett kor dei kjem frå eller kor mykje ein tener. God helse i aller høgaste grad eit klassespørsmål. SV vil kjempa imot dei urettferdige helseforskjellane og leggja til rette for likeverdige tilbod. God folkehelse er avhengig av at det er enklare å vere i fysisk aktivitet og ete sunt, at ein kan leva liv utan vald og at me har inkluderande og kortreiste nærmiljø og lokalsamfunn utan forureining. Eit breitt spekter av folkehelseiltak der menneske får høve til å vera aktive, driva rekreasjon og møta andre menneske, verkar både helsefremjande og førebyggjande. Difor treng me gode nærmiljø, tilgang på friluftsområde og parkar. Folk som lever med kroniske sjukdommar, psykiske lidingar, livsstilssjukdommar, opplever vald eller har andre utfordringar, skal få hjelp til å leva så gode liv som mogleg i sine egne nærmiljø.

Fysisk aktivitet og idrett er ein viktig del av det å skapa god folkehelse og livskraftige nærmiljø. Idrett er viktig alle delar av samfunnet vårt. Alle menneske skal få høve til å delta i idrett og vera fysisk aktive gjennom heile livet. For barn og unge er det særskilt viktig å kunna delta i idretten som fritidsaktivitet, for sosialiseringa og inkluderinga, utviklinga og meistringskjensla. Diverre er det å delta i idretten så dyrt i mange kommunar, at barn ikkje får høve til å byrja eller må slutta. SV ønskjer at det skal vera gratis for barn å driva idrett i Vestland, men då må idretten sikrast gode rammevilkår samstundes som det blir bygd gode anlegg. Det offentlege må saman med aktørane i idretten, sjå på korleis ein kan senka kostnadane slik at flest mogleg barn og unge får delta i organisert idrett, og eventuelt innføra eit tak for kor mykje det skal kosta for eit barn å delta i idrett i sin krins eller på sitt lag.

SV vil:

- leggja til rette for trygge nærmiljø og kortreise lokalsamfunn som fremjar folkehelsa.
- styrkja og utvikla lågterskel, helsefremjande og førebyggjande helsetilbod i fylket.
- stimulera til oppretting av fleire frisklivssentralar i kommunane.
- leggja til rette for auka bruk av ute- og friluftsområde.
- at det skal bli billegare for barn og unge i fylket å driva idrett.
- arbeida for at det skal vera gratis for alle barn å driva idrett.
- arbeida for å få bort etterslepet på spelemidlar i heile fylket.
- gjennomføra Vestland fylke sin strategi for dataspel og e-sport.

Distrikt og demokrati

Fylkeskommunen er ein stor og viktig arbeidsplass og ein sentral regional utviklingsaktør. Det er difor viktig at dei fylkeskommunale tenestene og funksjonane blir fordelte over heile fylket. Det same gjeld statlege tenester og arbeidsplassar. Folk skal kunna bu i distrikta utan store ulemper.

Regionale planar er eitt av fleire verktøy for å leggja til rette for livskvalitet, vekst, robust næringsliv, men ikkje minst ein klima- og naturvennleg utvikling for både by og land. SV er ikkje redd for å ta til motmæle om utviklinga til kommunane går imot regionale planar når det

kjem til viktige naturverdiar eller klimavennleg areal og transportutvikling, slik som til dømes strandsone og jordvern.

SV var i utgangspunktet imot fylkessamanslåinga og høgeregjeringa si regionreform. SV aksepterer likevel at reforma er gjennomført, og vil ikkje føreslå noka oppløysing av Vestland fylke. I staden vil me arbeide for ein sterk og distriktsvennleg politikk i fylket. Veggen mellom folkevalde og innbyggjarar skal vera kortast mogleg, og difor me vil leggja til rette for desentraliserte arbeidsplassar, bustader og offentlege tenester.

Det å sikra brei representasjon i folkevalde organ er viktig for å sikra eit representativt demokrati. Me veit mange grupper er underrepresenterte i politikken, til dømes kvinner, ungdom og minoritetsgrupper. Vestland er eit stort fylke og for å sikra brei representasjon og like vilkår anten ein er i posisjon eller opposisjon, små eller store parti, bør fleire bli frikjøpte i heile- og halvtidsstillingar. Lønnsnivået bør samstundes reduserast i forhold til dagens satsar.

SV vil:

- halda på dagens Vestland fylkesting med 65 medlemmar. Me meiner det trengst ei så stor forsamling for å sikra god representasjon.
- halda fram med formannskapsmodellen som styringsform og seia nei til parlamentarisme i Vestland fylke.
- leggja til rette for at fleire folkevalde blir frikjøpte i heile eller halve stillingar, men redusera lønnsnivået samanlikna med perioden 2019 – 2023.
- at kommunesamanslåingar skal vera friviljuge.
- halda på dagens lokaliseringar i Vestland fylke, både for Statsforvaltaren, med hovudkontor i Leikanger og avdelingar i Bergen og Førde, og for fylkeskommunen, med hovudkontor i Bergen og avdelingar i Førde og Leikanger.
- aktivt nytta regionale planar for å sikra ei klima-, natur- og distriktsvennleg utvikling.
- at arbeidsplassane i fylkeskommunen skal vera mest mogleg fleksible i høve til oppmøtestad og heimekontor. I stillingar som ligg til rette for det, bør dei tilsette ha høve til arbeidsstad og kontorlokale på heimstaden dersom dei har lang arbeidsveg.
- arbeida for å utvikla og styrkja lokale næringshagar i distrikta.
- avvikla helseføretaksmodellen og etablera sjølvstendige sjukehus som er underlagde regional folkevald styring. Endringa må sikra ei lokal og praksisnær leiing, og aktiv involvering og medråderett for dei tilsette.
- at fylkeskommunen skal vera høyringspart for nasjonal helse- og sjukehusplan, slik fylkeskommunen er i nasjonal transportplan.
- ha folkevalde representantar, valde inn frå fylkestinget i styra for helseføretaka.
- ha eit styrkt samarbeid mellom helseføretaka og kommunane. Helseføretaka må involvera kommunane mykje betre enn i dag når det gjeld til dømes struktur innanfor ambulansetenester.
- sikra vidare drift av dagens sentral- og lokalsjukehus.
- sikra vidare drift av dagens rettsstader under Sogn og Fjordane (Førde, Sogndal og Nordfjordeid). Lofthus tilbakeføres til tidlegare Hardanger tingrett. Rettsstadene utanom hovudkontora skal styrkjast for å sikra rettstryggleiken i distrikta.
- halda på dagens inntektssystem når det gjeld særlege skattar og avgifter som går til kraftkommunar og kommunar med oppdrett. Me meiner at desse inntektene er ein viktig kompensasjon for ulempene slik aktivitet medfører i kommunane.

- sikra vidareføring av lågare arbeidsgjevaravgift i distrikta.
- arbeida for å motverka dei store ulempene for bustadbyggjarar i distrikta, som ofte ikkje får store nok lån hos kommersielle bankar. Me vil jobbe for at distrikta får ei eiga øyremerkt ordning i Husbanken.

Internasjonal solidaritet

SV ønskjer ei verd for dei mange, ikkje for dei få. Då trengst det ei radikal omfordeling av makt og ressursar i verda, både mellom land og internt i land. Me treng tiltak for fred, menneskerettar, nedrusting og demokratiutvikling, heller enn militære intervensjonar. Vestland blir lite i den store verda, men kan utgjera ein forskjell.

Fordeling av økonomiske gode og fordeling av politisk makt heng nøye saman. Ei rekkje land i verda har dei siste åra gått i ei autoritær retning. Dette er ei utvikling som SV vil motarbeida. SV vil at Noreg skal vera ei tydeleg røyst for berekraftsmåla og menneskerettane i all internasjonal kontakt. Norske økonomiske interesser skal aldri stå i vegen for kritikk av menneskerettsbrot og støtte til kampen for demokrati. Utanriks- og utviklingspolitikken skal støtta opp om levande demokrati og sterke sivilsamfunn. SV vil gje politisk og økonomisk støtte til fagrørsler, demokratirørsler og sosiale rørsler. Skal den globale forskjellen snu, må vanlege folk og arbeidarar få sterkare vern og rettar, og fagforeiningsarbeid må styrkjast. Utviklingspolitikken må òg rette innsatsen sin mot diskriminerte og undertrykte samfunnsgrupper, gjennom å sørgja for at sivilsamfunnsstøtta er brei og inkluderande.

SV ønskjer å bruka fylkestinget som talarstol og demokratisk arena for å diskutera internasjonal politikk og forsvarspolitik. Ekte fred er ikkje berre fråvær av krig, men at krig er usannsynleg.

Me gjer ingen skilnad på kven som treng hjelp. SV vil gje vern til alle som treng det. Difor vil me halda fram å gje Ukraina sterk støtte, og ta imot russarar som nektar å kriga i Ukraina.

SV vil:

- arbeida for atomvåpenforbod og nedrusting.
- støtta boikott av land som bryt menneskerettane, inkludert apartheidstaten Israel.
- ta avstand frå all krigføring.
- sikra at krav til menneskerettar, arbeidsforhold og akseptable naturinngrep blir stilte i produksjonen og leverandørkjeda av batteri og andre komponentar i overgangen til nullutsleppssamfunnet.
- styrkja det fylkeskommunale bidraget til RAFTO-stiftinga og arbeida for at ombygginga av RAFTO-huset blir gjennomført.
- ta vare på utsatte syriske og andre flyktingar som er i ein fortsatt vanskeleg situasjon, mellom anna i Morialeiren.